

LES CONDICIONS DE TREBALL AL MARESME DURANT ELS SEGLES XVII I XVIII

INTRODUCCIÓ

En el seu viatge per terres espanyoles durant els anys 1777 i 1778, Jean François Peyron¹ descrivia amb aquestes paraules el seu pas per la comarca:

«Es troba Tampoul (Sant Pol), Canet i Haran (Arenys): totes aquestes viles són a cent passos del mar, voltades d'arbres i de jardins: a la drassana, s'hi veuen diverses barques de pescar i, àdhuc, tartanes bastant considerables. Les dones, a totes aquestes poblacions, tenen la pell de la cara fresca i són en general molt boniques. Gairebé totes fan puntes al coixí i blondes: com a conseqüència d'aquest treball, dolç i tranquil, llur bellesa es conserva i es perpetua; els homes són lliurats a la pesca. He vist pocs llocs més adients, que els que presenta tota aquesta platja. De Canet a Mataró, és vorejada per petits pujols que és necessari de pujar i baixar d'una manera continua, talment que el camí es fa fatigant, però el panorama continu del mar i del camp alegra i distreu el viatger.

Des de Mataró fins a Barcelona sempre es té el mar a la vista; el camí és ornat de cases de pagès, que podrien ésser construïdes amb més gust, però no deixen d'enriquir el paisatge i de fer-lo més animat (...)».

De les paraules de Peyron, es desprèn que a l'interior de la comarca predominaven dues grans especialitzacions econòmiques: el conreu de la terra i l'activitat comercial. Tanmateix, aquesta és una realitat que es va anar reiterant en les diferents descripcions que els viatgers² del segle XVIII van fer sobre la comarca.

Ara bé, si els llibres de viatges ens permeten aproximar-nos d'una manera més superficial i subjectiva a la quotidianitat econòmica dels nostres avantpassats, la informació aportada pels inventaris post-mortem³ ens pot donar dades més precises sobre com es guanyaven la vida els maresmenecs dels segles XVII i XVIII.

Tenint present aquest aspecte, el nostre treball consistirà a aprofundir en la informació aportada pels inventaris post-mortem⁴ de les poblacions de Sant Andreu de Llavaneres, Vilassar, Mataró, Arenys de Mar i Canet durant els períodes 1660-1700 i 1775-1800. Tanmateix, cal precisar que a l'hora de seleccionar aquesta documentació, hem rebutjat aquells inventaris que corresponien a vídues i a homes de professió desconeguda. D'aquesta manera, hem obtingut una visió força ajustada

al perfil econòmic de les localitats objecte d'estudi: unes poblacions més agràries, Vilassar i Sant Andreu de Llavaneres, i unes altres més mercantils, Mataró, Arenys de Mar i Canet.

Així doncs, la comunicació que presentem a la *XXII Sessió d'Estudis Mataronins*, tindrà per objectiu aprofundir en les condicions de treball de la societat maresmenca en el decurs dels segles XVII i XVIII, prestant especial atenció a copsar quin era el tipus d'utilatge inventariat a les cases. A l'hora de fer aquesta aproximació, distingirem entre aquells instruments associats als teixits, al conreu de la terra, a l'elaboració i conservació del vi i, finalment, a l'àmbit estrictament professional. Caldrà examinar quins van ser els principals grups professionals que en posseïen, on es van situar aquests utilatges a l'interior de la llar i, finalment, si s'evidencia un cert intrusisme professional.

Precisament, en relació amb aquest darrer aspecte, Pere Molas⁵ assenyalava que, a mesura que hom s'allunyava de la capital catalana, els límits en l'àrea de treball de cada gremi s'esvaïen, donant lloc a un cert intrusisme professional. Caldrà comprovar si es dona aquest fenomen. D'altra banda, l'arrelament de les eines de filar i teixir en mans d'altres oficis, reflectirà la rellevància del treball a domicili. Finalment, la relació d'eines de conrear en grups no pagesos mostrarà, al seu torn, fins a quin punt la terra s'erigia en un mitjà d'ingrés econòmic complementari a les altres tasques professionals.

EINES RELACIONADES AMB EL TREBALL A DOMICILI

La lectura atenta i acurada d'aquesta documentació, permet evidenciar la importància del treball domèstic centrat en les fibres tèxtils i, molt especialment, en el cànem. No tota la fibra tenia la mateixa qualitat. La més neta rebia el nom de bri de cànem i la més llenyosa d'estopa, que se solia reservar per fer sacs i roba ordinària. La bregadora permetia colpejar la planta que destriaria la part llenyosa de la fibra. Amb les pintes de pentinar el cànem, s'aconseguia que restés únicament la fibra a punt de filar. Posteriorment, es filava i, un cop filades, les troques es posaven a les debanadores, des d'on s'obtenia els cabdells del fil. El bri de cànem era emprat preferentment en tovalloles, camises, llençols i tovalles.

A les cambres de dormir s'acostuma a localitzar preferentment bregadores, pintes i debanadores. A tall d'exemple, sobresurt l'inventari d'un pagès del sis-cents, que va aplegar «debenadoras, 14 lliures de bri de canem i 25 rams de fil d'estopa».⁶

Bàsicament, aquest tipus de treball tenia una finalitat familiar. En canvi, el treball de les puntes al coixí en els estrats socials més humils, es va erigir ben aviat en un mitjà per obtenir uns ingressos monetaris en aquelles conjuntures més adverses, com va succeir al darrer quart del set-cents. Precisament, els escrits dels coetanis informen sobre qui requeria aquesta activitat econòmica:

«Las mujeres, en todos estos pueblos [Sant Pol, Canet i Arenys de Mar], tienen la tez fresca y son, en general, muy bonitas casi todas ocupadas en hacer encajes y blonda; por este trabajo, suave, su belleza se conserva y se perpetúa».⁷

En aquesta mateixa línia, s'expressava Francisco de Zamora⁸ a les acaballes del set-cents, quan va visitar les poblacions del Maresme. Així, al seu pas per Mataró, va constatar que les dones i les nenes de quatre i cinc anys d'aquesta vila treballaven les puntes fines i les blondes. A Canet va comptabilitzar més de mil puntaires. Aquesta activitat, aparentment tan discreta, reportava uns ingressos d'unes 38.000 lliures anuals a la localitat. No és estrany, doncs, que les poblacions no escatimessin esforços a l'hora de formar les noves generacions en el treball de la punta. Així, per exemple, Francisco de Zamora va assenyalar que, tant a Arenys de Mar com a Canet, hi havia un grup de dones que es dedicaven a ensenyar a cosir, brodar, filar i, sobretot, al treball de les puntes a les nenes.

Els inventaris esmenten coixins, mantellines, camises, tovalloles, draps i llençols, entre altres peces de roba brodades amb randes. Però es detecta, també, els estris necessaris per fer puntes. Per exemple, s'esmenta en l'inventari d'un negociant de Canet «una caxa amb 25 buxets, una coixinera brodada, una caxa amb 9 capdells de fil i 7 rams de fil de fer puntes».⁹ També cal ressaltar els inventaris de dos treballadors mataronins¹⁰ del darrer quart del divuit, que entre les seves pertinences sobresurt un coixí per fer puntes.

Tal com va indicar Josep Maria Pons Guri,¹¹ en el decurs del temps l'elaboració de les puntes al coixí va deixar de ser una labor femenina, per omplir les hores mortes de les dones amb prou minyones per poder realitzar les tasques domèstiques més urgents. Segons Pons Guri, el cas més paradigmàtic és el de Rosoleia Cabirol,¹² que representava una de les nissagues arenyenques més benestants.

En el decurs dels anys, la punta va esdevenir una activitat intensament desenvolupada per un sector molt més ampli de la població: dones i infants de condició humil treballaven la punta per aconseguir uns ingressos complementaris. Aquesta estratègia serà àmpliament utilitzada a les darreries del set-cents,¹³ quan les poblacions marineres hagin d'afrontar els efectes del bloqueig naval a causa de les guerres amb Anglaterra i França. Davant la impossibilitat de rebre diners dels seus marits residents a les Índies, nombroses dones, joves i grans, faran puntes per als rics, perquè elles són pobres.

UTILLATGE DE CONREAR LA TERRA I EMMAGATZEMAR EL VI

La tinença d'eines agrícoles en aquells grups socials que no eren pagesos ni jornalers, és molt significativa. Per exemple, en el cas de l'inventari d'un artesà, el predomini de l'instrumental agrari per sobre del que correspon a la menestralia, reflectiria una bona conjuntura econòmica. En aquesta circumstància, el menestral

aniria marginant el seu ofici atret pels bons rendiments econòmics que oferia la comercialització de la vinya. En el cas de la marina, es justificaria per l'estacionalitat del seu treball. Durant els mesos que s'havia de romandre a terra ferma, el mariner s'oferiria de jornalier o bé es dedicaria a treballar la seva peça de terra. En el cas dels grups més preeminents, com les professions liberals i els comerciants, l'esment d'aquest utilitatge evidenciaria la voluntat de viure de rendes. Una vegada aconseguit un nivell de riquesa satisfactori, s'invertiria els diners en la tinença de peces i de masos, per acabar vivint dels rendiments agrícoles.

Dins aquest epígraf, cal diferenciar les eines pròpiament de cultivar la terra, de les relacionades amb l'elaboració i emmagatzemament del vi. Concretament, en una quarta part dels inventaris, es fa relació de l'utilitatge agrícola, i aquest percentatge supera el 60% quan es tracta d'instruments per garantir la bona conservació del vi. A les poblacions marineres, la tendència secular és recessiva en els dos casos. En canvi, a les zones més rurals es tendeix a incrementar, tot i que Sant Andreu de Llavaneres pateix un retrocés en les eines de treballar la terra a les darreries del set-cents. Si a Mataró, Arenys de Mar i Canet la minva obeiria a què la terra havia deixat d'ésser la principal font de riquesa, a Sant Andreu de Llavaneres l'explicació s'hauria de cercar en el progressiu empobriment del col·lectiu pagès a causa de l'endeutament.

Les principals eines de conrear la terra ressenyades en els inventaris eren els magalls, les aixades i els xapós. En canvi, la localització de les eixobridores, la falç i l'arada va ésser més residual, i es va associar preferentment a Vilassar i Sant Andreu de Llavaneres. Òbviament, s'observa una relació molt estreta entre la tinença d'arades, rella, orellons i animals de tir i entre no posseir arada ni bestiar. L'arada es vinculava als masos i a la pagesia més acomodada, tal com Llorenç Ferrer¹⁴ ha comprovat al Bages:

«rella ab arada, cadena de ferro per arrossega (...): macho de pel negre de 12 any, albarda, bast, guarniments, burra de pel negre de 5 any, uns parell de bous de pel negre y altre carreta (...)».¹⁵

L'anàlisi de les diferents eines no revela alteracions significatives en el conreu del camp al llarg de les centúries. Perviu, doncs, una continuïtat. Amb tot, la rellevància de l'instrumental més lleuger que era destinat a les feines de cavada –magalls, magallons, aixades, xapós–, resulta especialment significativa. En canvi, els estris més pesants, com les arades, i els associats a la vinya, com les eixobridores i entonegadores, no van assolir una representació tan destacada.

Respecte a l'elaboració del vi, hom disposava per terme mig d'unes cinc o sis bótes, un cup, una premsa i unes quatre portadores. Generalment, els grups socials que aplegaven el percentatge més elevat d'instrumental agrari i eines per a la conservació del vi eren els pagesos, els privilegiats d'origen pagès i els comerciants i negociants que aspiraven a viure de les rendes de la terra. Així, en l'inventari d'Antoni Berenguer,¹⁶ pagès de Vilassar, es ressenya quatre cups, tres premses,

quatre xapós, nou aixades, quinze portadores, tretze magalls, vint bótes i quatre eixobridores. Probablement, alguns d'aquests cups, bótes o premses es llogarien als pagesos més humils.

Tot i que les bótes, les premses i els cups acostumaven a ubicar-se preferentment en el celler, la resta d'utillatge apareixia disseminat al llarg de tot l'habitatge. De fet, tot aquest instrumental podia ésser localitzat al celler, a l'estable, a l'entrada, a la sala i a la cambra de dormir. Així, en el cas de l'entrada, es documenta:

«5 heines per treballar les viñas, esto es una aixada un xapo petit avechs, xubridora, magall tot de ferro ab manech de fusta».¹⁷

Aquesta dispersió evidencia que la manca d'un celler en un habitatge no volia dir que aquella família no es dediqués al conreu de la terra, ja que podia haver desat les eines en una altra estança.

Cal destacar el poc arrelament dels alambins a la comarca del Maresme. Tot sembla indicar que aquests aparells es van associar a les poblacions de Mataró, Sant Andreu de Llavaneres i Vilassar i a les llars pageses. Amb tot, la poca incidència d'aquest instrument, s'enquadra amb les observacions fetes per Eugenio de Larruga,¹⁸ a la seva obra *Historia de la Real y General Junta de Comercio*. Així, Larruga va ressenyar quines poblacions catalanes es dedicaven a la destil·lació de l'aiguardent per a l'exportació. Mataró hauria estat l'única població de la comarca que disposava d'alambins a les darreries del disset. A tall d'exemple, esmentem l'inventari de Rafael Ramis de la Creu,¹⁹ pagès mataroní de les darreries del segle XVII, que posseïa «un alambí de aran ab cobertor de plom». Així doncs, el Maresme dels segles moderns s'hauria especialitzat fonamentalment en la producció vinícola, i la producció d'aiguardent havia estat molt marginal.

Tot sembla evidenciar que, en el decurs de les centúries, l'utillatge de treballar la terra i emmagatzemar el vi es va associar bàsicament a les zones rurals. En canvi, a les mercantils, va tendir a disminuir. Malgrat aquesta observació, qui més qui menys, posseïa una bóta de vi, un cup i un parell d'eines per treballar el camp. Significativament, el col·lectiu burgès sobresortia per acaparar aquest utillatge, ja que en nombrosos casos llogava aquest instrumental als bracers i jornalers de la contrada. Finalment, la tipologia d'eines documentades reflecteix pocs canvis, i s'assimila a la que Joan Giménez Blasco va localitzar a Mataró durant el segle XVII: predomini de les eines lleugeres i relacionades amb la vinya.

Més enllà dels estris i de l'instrumental consignat en els inventaris consultats, caldria plantejar-se quina era la capacitat de les bótes i cups documentats. Una tasca gens fàcil, si es té en compte la incidència de l'estacionalitat en el recompte del vi emmagatzemat. És a dir, no era el mateix realitzar un inventari als mesos d'octubre i novembre, quan la verema tot just s'havia acabat, que fer-lo al mes de maig o juny, quan totes les reserves ja s'havien exhaurit. Per aquest motiu, s'ha

optat pel sumatori no tant del vi existent com de la capacitat de les bótes i cups. Els cellers palesen un lleuger increment de la seva capacitat al llarg dels segles. Així, es passa de 35 càrregues, als anys 1660-1700, a 37 càrregues, al 1775-1800.

Tanmateix, aquest increment va esdevenir més significatiu a Sant Andreu de Llavaneres, ja que va passar d'emmagatzemar 32 càrregues de vi al 1660-1700, a concentrar-ne més de 70. En canvi, a Vilassar, l'increment va ser més modest, només 3 càrregues. A la resta de poblacions es van produir pèrdues en la capacitat emmagatzemadora.

Des del punt de vista professional, els pagesos, els ciutadans honrats i comerciants van destacar per aplegar les quantitats més elevades de vi. La preponderància dels pagesos i els ciutadans honrats resulta evident, atès que ambdós col·lectius s'havien consagrat a l'explotació de la terra en el marc d'un creixent monocultiu vitivinícol. En el cas dels comerciants, el seu predomini s'explicaria per les característiques pròpies del seu ofici. Si el vi es va configurar com una de les mercaderies que el Maresme exportava a Barcelona i Catalunya,²⁰ resultava obvi que les professions relacionades amb les activitats mercantils apareguessin grans quantitats de vi en vistes al seu mercadeig.

A tall d'exemple, cal esmentar la quantitat acumulada de vi per Vicenç Lloreda,²¹ pagès de Sant Andreu de Llavaneres, que superava les 1.700 càrregues. Significativament, una bona part dels posseïdors de més càrregues de vi destacaven per aplegar el nombre més elevat d'estances i de cambres de dormir. Per tant, es tractaria dels grups socials més enriquits gràcies al seu encert en els negocis, i al fet d'acaparar nombroses peces de terra, com Marc Antoni Ferrer,²² Josep Palomeres²³ o Salvador Feliu de la Penya.²⁴ Així, doncs, hi hauria una relació molt estreta entre l'acumulació de vi i la posició econòmica.

A Mataró, Joan Giménez Blasco²⁵ evidencia que els pagesos i el subsector del transport i el comerç controlaven cadascú al voltant del 37% de la producció vitivinícol.²⁶ Així mateix, el sumatori de la capacitat emmagatzemadora de quatre masos mataronins del disset, revela que se situaria en 291 càrregues.²⁷ Per tant, els resultats apreciats a la capital de la comarca s'assimilen força als obtinguts en aquest estudi, és a dir, un predomini de pagesos i comerciants.

UTILLATGE PROFESSIONAL

La ressenya dels diversos instruments i mercaderies dels artesans, comerciants i adroguers, és útil. Amb tot, resulta encara més interessant copsar si es va produir un cert intrusisme professional i, fins a quin punt, aquest instrumental es concentrava en un únic indret. Amb aquesta finalitat, s'ha analitzat alguns dels principals oficis no agrícoles, fent especial esment a aquests dos aspectes: l'intrusisme professional i la situació de l'utilatge en l'habitatge.

Possiblement, una de les dificultats que planteja aquesta aproximació sigui la derivada de l'edat del difunt. Tot i que als inventaris consultats i per extensió, una bona part dels catalans no ressenyen l'edat de la persona a la qual es fa l'inventari, es considera que una bona part d'aquestes escriptures correspondrien a persones grans que ja no exercirien llur ofici. Aquesta circumstància pot plantejar serioses dificultats a l'hora de localitzar les eines professionals i les mercaderies. De fet, no és estrany detectar «caixes de mariners de quan el difunt navegava», reflex, per tant, que s'havia abandonat la vida laboral. Malgrat aquesta objecció, es considera que l'abast de la mostra –un total de 658 inventaris post-mortem– ha de servir per matisar alguns d'aquests esculls.

Els habitatges dels pescadors ofereixen una acusada dispersió. Per exemple, Francesc Carrau²⁸ posseïa «12 nansas de jonch y 4 pessas de sardinals vellas» a l'entrada, «12 nansas de jonch, 4 pessas de sardinals vellas y una vela de llaut vella» en una cambra i, finalment, «un cubell per tenir los arreus de pescar, 6 tunbells per salar peix, 5 cobellas de posar peix» al celler. A la platja, tenia «el llaut pescar ab sa vela» i en una botiga de la platja «13 palangrons y un llautet vela (...)».

El fet d'exercir la seva feina fora de l'habitatge, afavoria que s'aplegués tot l'instrumental a qualsevol estança. Sovint, es posseïa un petit magatzem a vora mar on es guardava la barca, els instruments de pescar i algunes mercaderies. Malgrat tot, aquest col·lectiu es va erigir en un dels grups professionals més modestos. No és inversemblant que combinessin la mar amb el conreu de la terra. Així, en l'inventari de Joan Canet,²⁹ de Sant Andreu de Llavaneres, de l'any 1603, l'anotació d'una capsa de pescar és l'únic signe evident que es tracta de la casa d'un pescador, ja que s'esmenten xapós, magalles, eixobridores, bótes i portadores, a més de la tinença de quatre peces de vinya.

Aparentment, no es desprèn de la lectura dels inventaris l'existència de mossos o fadrins dins la menestralia maresmenca. Predominaria, doncs, una estructura laboral de caire familiar. La muller, els fills i algun germà solter col·laborarien al taller. Precisament, aquesta participació familiar contribuiria que la casa esdevingués espai laboral i familiar³⁰ a la vegada. Tot plegat recorda força al sistema d'organització menestral que Huguet³¹ va assenyalar per a la ciutat de Lleida.

Els fusters requerien un espai suficientment ampli per treballar. Per aquest motiu, una bona part de les eines i el material es concentraven en una estança. Sovint l'entrada esdevenia una mena d'obrador, on el fuster treballava i guardava les eines: martells, ribots, compassos, escaires, serres o aixades. Aquest és el cas de l'inventari de Miquel Alas, de Sant Andreu de Llavaneres, «un martell gran, tres martells petits, dos escaires, tres compassos, dos escarpes, unes tenalles, tres molas, tres rasats, dos tinters, tres ribots, tres barrines»;³² i el de Josep Carreras, d'Arenys de Mar: «2 banchs de fuster per treballar, banch rodona, armari ab tota ferramenta de fuster, 2 serras la una gran la altre petita, 3 bancs de respatlle de fusta, 2 banchs de sala, taula de fusta».³³

Per la seva banda, els boters tenien disseminats l'utillatge i les bótes, moltes en procés de construcció, per tota la casa, com és el cas d'Antoni Roger, boter arenyenc, que aplegava a l'entrada «sis mitjas botas novas sense ensercolar, sis botas novas de una càrrega, tres barrils nous, dues portadores novas sense forrar, un ters de carrega de fusta (...)», i al celler «dues axas, un glasador, dues planas, tres axadas (...)».³⁴ Tot i que la sala era l'àrea de reunió de la casa, podia concentrar, també, les eines del boter. Així, Salvador Giol de Canet guardava a la sala «una axada, un xapo, unes estenalles, unes gaffas, una plana, una axa, un compas, un calcador, dues marfegas, dos ambuts de botas de fusta, un parell de portadores, un baquet, tres simens (...)».³⁵

A partir de la lectura dels inventaris, es constata que els boters no només elaboraven bótes per a l'emmagatzemament del vi, sinó que també confeccionaven altres envasos per a d'altres destinacions, com ara el transport dels pinyons o de la pesca salada. Són els famosos barrils, molts dels quals eren destinats a la conservació de les sardines.

Els inventaris dels mestres de cases ofereixen una gran dispersió. Regles, escaires i altres estris apareixen disseminats al llarg de la casa. Aquest desordre s'explicaria per la lleugeresa dels instruments. Un regle o un escaire era més fàcil de desar a qualsevol indret de la unitat d'habitatge, en contrast amb d'altres estris més pesants. A més, el mestre de cases desenvolupava el seu ofici fora de la casa. Aquesta circumstància ocasionava que la unitat domèstica esdevingués una mena de magatzem on aplegar les eines. Així, per exemple, Isidre Mora,³⁶ mestre de cases de Canet, guardava «2 reglas de mestre de cases, 2 escaires, un de fustas y altre ferro, 2 scodas» a l'entrada, la sala i la cuina.

Els sabaters tendien a concentrar els estris i mercaderies en una única estança. L'entrada assumia dues funcions; per una banda, d'aparador i botiga, on s'exposaria la mercaderia i, per altra, d'obrador, on s'elaboraria les sabates. Cal ressaltar la casa de Salvador Vehil, sabater de Vilassar, que concentraria totes les eines, formes de sabates i primeres matèries, a l'entrada. A la porta de l'entrada apareixen les rastelleres i les ventalles de fusta per exposar les sabates, i a l'interior s'aplegaven els bancs, taules per treballar amb totes les eines necessàries, tisores, estenalles, brotxa de ferro de picar sabates, punters de prendre mida del peu.

En alguns casos, l'entrada esdevenia l'espai destinat a la venda, i l'obrador es desplaçava a la cambra de dormir³⁷ o a la cuina,³⁸ per poder estar més calent durant els mesos de més fred.

Probablement, la tasca primordial de la ferreria degué ésser l'elaboració de tot allò relacionat amb els estris de treballar la terra, com ara eixobridores, xapós, magalls de tall o de punta, així com els elements metàl·lics de les carretes, els claus i els estris per ferrar els animals. Les eines acostumaven a ubicar-se a l'entrada i a la botiga, com és el cas de Salvador Pons,³⁹ de Vilassar, que posseïa una botiga o ferreria.

De vegades, els ferrers treballaven de boters i corders. Aquest és el cas de Joan Soler, ferrer de Sant Andreu de Llavaneres. En aquest inventari s'assenyala, entre l'instrumental propi de ferrers, altres estris, que estaven associats a d'altres oficis:

«Mola gran per esmolar, dos sacs ab tres claveros per fer claus de ferro, quatre martells, sis ulleres, set claveras, tres brocas, dues estanalles, un escaire, un ribot, unas molas de boter, unes pintes de corder, unes masses de fusta, dues senalles».⁴⁰

Possiblement, l'anàlisi dels inventaris dels sastres i teixidors és el que presenta més dificultats, ja que sovint resulta difícil destriar la producció domèstica de la comercial. De fet, aquest va ésser un dels oficis que va patir un major intrusisme professional, especialment en les fases prèvies d'elaboració de les primeres matèries tèxtils, tal com s'ha esmentat anteriorment.

En contrast amb els altres oficis, el sector dels teixits oferia una vessant més comercial, per aquest motiu, molts posseïen una botiga. A la tenda s'esmenta el «teler ab son ordidor», els torns, les pintes i, al costat, els estris necessaris per al conreu de la terra, com ara magalls, magalles, xapós i les bótes per emmagatzemar el vi, així com les portadores per transportar el raïm recollit a les vinyes.⁴¹

En d'altres casos, els estris i les mercaderies estarien disseminats al llarg de l'habitatge. Aquest és el cas de Josep Cassola,⁴² passamaner d'Arenys de Mar. A l'entrada, l'inventari ressenya una taula, un banc i un armari de passamaner i, a les diferents cambres, quinze rams de fil, dinou rams de fil d'estopa, un torn de passamaner de fusta i, finalment, un taulell de fusta de passamaner.

Sastres i teixidors van cercar sovint un complement als seus ingressos, treballant de pagesos i de pescadors. L'inventari de Pau Pica,⁴³ sastre de Canet de Mar, és el millor reflex de la pluralitat de recursos econòmics que oferia la vila a les darreries del sis-cents. A l'entrada, es descriu un taulell, uns bancs de fusta, dues peces de sardinals, unes debanadores i un llibant nou per treure un llagut; al celler, tots els estris necessaris per a l'elaboració i conservació del vi, com ara bótes, premes, embuts i cups, però també barrils plens de sardines, tres parells de rem i una vela per a un llagut; finalment, a les cambres, seixanta-dos fils de bri de cànem i altra roba. Així mateix, l'inventari precisava que hi havia un llagut de sardinals amb ornaments per pescar sardina a la platja de Canet, davant de l'esmentada casa, i que el difunt posseïa tres peces de vinya. En definitiva, Pau Pica participava de tots els sectors econòmics de la població.

Els cirurgians i els barbers acostumaven a combinar el seu ofici amb l'explotació directa de les seves terres, la qual cosa era impensable en un doctor en medicina. Els cirurgians solien aplegar tot el seu instrumental en una estança, ja fos a l'entrada, a la cambra o, fins i tot, a la botiga. En el cas de l'habitatge de Josep Martínez,⁴⁴ tots els instruments –estisores, estoig de barber, navalles, pedres

d'esmolar navalles, xeringues, pinces i bacles per afaitar— es van situar a l'entrada, i compartien espai amb les bótes de vi, les portadores i les debanadores.

La descripció dels manuals de medicina i les notes de les visites, era l'únic element distintiu dels doctors en medicina. Així, doncs, es reforçava la diferenciació que hi havia entre el metge i el cirurgià. Els primers, havien cursat estudis superiors, tenien una formació més teòrica i gaudien d'un gran prestigi. Els segons, es distingien per la seva experiència pràctica i sovint eren menystinguts. Al 1780 es documenta per primera vegada un doctor en medicina, que és al mateix temps cirurgià, és el cas de Josep Lante de Vilassar.

A les poblacions rurals, la preeminència dels facultatius s'enfortia, i sovint exercien també de comerciants a causa de l'absència d'un col·lectiu dedicat específicament a aquesta tasca. A la botiga de Francesc Vieta⁴⁵ es localitza un taulell, una porció de xocolata i cigrons, espècies comestibles i, finalment, una balança, amb els seus pesos corresponents.

Tal com succeïa amb els doctors en medicina, els notaris eren també molt respectats. De fet, l'exercici de la medicina i de les lleis constituïa un mitjà idoni per aconseguir el títol de ciutadà honorat. Els inventaris dels notaris es distingeixen dels altres per la proliferació de manuals i escriptures. Acostumaven a exercir llur ofici a l'«estudi» o sala i en un despatx en aquells habitatges més evolucionats. En el despatx de Cristòfol Arquer,⁴⁶ notari arenyenc de l'any 1789, s'esmenta unes taules, cadires, un armari gran de fusta amb manuals, registres i llibres, diferents tinters i una ploma per escriure.

Generalment, els apotecaris acostumaven a posseir una botiga on venien i elaboraven els remeis. Es localitzen taulells, prestatges amb pots, capsos i ampolles a dintre, balances, receptaris, morters, premses i tota mena d'herbes, espècies, píndoles, xarop, olis i ungüents.

Sovint els inventaris dels mariners plantegen serioses dificultats, ja que la seva principal eina de treball era la barca, la qual es trobava amarrada a la platja. Els objectes o instruments associats a la marina són escassos. En alguns casos, s'esmenta una caixa de mariner, de pilot o de navegar i, en casos més excepcionals, es ressenya els plànols i mapes necessaris per traçar les rutes. La relació d'eines per conrear la terra va ésser força freqüent, la qual cosa demostra com es combinaven les dues feines. Així, per exemple, en l'inventari de Pau Roig,⁴⁷ mariner de Mataró de finals del xvii, consignem tres peces de sardina de pescar sardina, un llaüt de pescar amb tots els seus arreus, quatre palangres i una peça de vinya de dotze jornals de cavadura.

Les diferències entre comerciants, negociants i mercaders no són fàcils. Tradicionalment, s'ha considerat que els límits i l'àmbit d'actuació d'aquests professionals mercantils s'esvairia, a mesura que hom s'allunyava de Barcelona, per donar lloc a una mena d'híbrid. El mercader es dedicava a vendre a l'engròs

qualsevol mena de producte, aplegava grans extensions de peces de terra i sobresortia com a creditor. Aquesta descripció s'ajusta força a les activitats desplegades per Josep Palomer i Marc Antoni Ferrer. Respecte als comerciants i negociants, tot i que els negociants podien disposar de botigues, generalment destacarien amb la participació en companyies comercials, barques, vals marítims i en el crèdit. Aquest és el cas de Bernat Ço,⁴⁸ que posseïa una botiga on venia teixits i mercaderies pròpies d'un adroguer, tenia tres vinyes, participava en un quart i un setzè de barca i, finalment, sobresortia en la seva activitat prestamista.

Els comerciants oferien tota mena de mercaderies, peces de roba, espècies, oli i diferents queviures. A la botiga de Bruno Llavaneres, de Vilassar,⁴⁹ es podia comprar escombres, cistelles, sis canes d'estopa, quaranta canes de vetes de diferents colors, vuit canes de tafetà, dotze cordons, sal, pebre, canyella, clavell, xocolata, sucre, salses, confits, pinyons, avellanes, formatge, bacallà i tonyina. El mateix fenomen es detecta en un establiment de Canet.⁵⁰

En línies generals, els botiguers tendien a concentrar tot el gènere en una única estança, que generalment era la botiga. La pràctica totalitat dels botiguers de teixits posseïen un establiment. Cal destacar que es disposa únicament d'inventaris d'aquesta professió a les poblacions d'Arenys de Mar i Canet. La seva tasca era exclusivament mercantil, pràcticament no hi ha rastre de telers ni d'instrumental que permeti pensar en el desenvolupament d'un treball manual dels teixits.

Tot i que els botiguers de teles es dedicaven exclusivament a la venda de peces de roba, la realitat era una altra de diferent. Així, els botiguers no van dubtar a oferir un ampli ventall de mercaderies, moltes de les quals no estaven relacionades amb el seu ofici. Les descripcions dels establiments dels botiguers ressenyen capses plenes d'espècies, oli, cereals i fruits secs. Per exemple, l'inventari de l'arenyenc Miquel Arquer,⁵¹ de l'any 1673, assenyala un fogó de fer torrons a la botiga.

Encara que una bona part dels adroguers disposaven d'una botiga, s'observa una dispersió en la distribució dels estris i els comestibles. Sovint, la cuina esdevenia l'estança on s'elaborava els productes, és el cas de Josep Fontanals.⁵² Respecte a la tipologia de mercaderia, predominava una gran diversitat. En línies generals, s'hi localitza aliments –fideus, arròs, ametlles, avellanes, pinyons– i productes de confiteria –confits, torrons, neules, melindros, bescuit–, atxes o productes de cera, espècies –pebre, clau picat, gingebre, nou moscada, safrà– i, finalment, mercaderies d'origen colonial –xocolata, tints, cafè–. A tall d'exemple, es reproduïx les mercaderies ressenyades a l'habitatge de Jacob Oller, a les darreries del disset:

«[a la botiga] dos morters de coure ab mans, balansas grans i xicas, dos taulells, pesos per les balances, dues romanes, una dotzena de calaxos on hi ha diferents drogas de la botiga, com son clavells, canyella, nous muscades, pebre, goma, matafaluga (...), vint capsas rodones las quals hi ha las matexas

drogas, divuit pots de vidre ab confitura, avallanas i amellas, quatre gerras per mel y una de safra, quatre peses de tafeta, vint pesas de veta, dues lliuras de seda, dos pams de sucre empaperats, sis sacas grans de avellans censera, mig paner de fideus, dues gerres per posar turrans, caxa gran de posar sucre, llibre de comptes de la botiga. [a la sala] axadas, dos parols de aran, ametllas sens picar, diferents gerras per mel, parols neuler».⁵³

Les espècies procedents de les Índies van començar a proliferar a les darreries del sis-cents per esdevenir una realitat a la següent centúria. La seva localització evidència la intensitat i la importància del comerç amb les colònies, com el cafè i el cacau. En aquest sentit, cal destacar les mercaderies consignades a l'inventari d'un adroguer⁵⁴ mataroní de finals del divuit, entre les quals hi ha cafè, sis lliures de xocolata i un motlle per fer tauletes de xocolata, entre molts altres comestibles.

Sens dubte, un dels trets distintius de l'ofici d'adroguer, va raure en el seu intrusisme dins el món dels cerers. No és inversemblant localitzar ciris, atxes, candeles i torns de fusta per elaborar la cera. A les darreries del set-cents, Pere Pastor Catà és definit com adroguer i cerer a la vegada, és el primer i únic cas detectat. De la mateixa manera, les relacions entre apotecaris i adroguers tampoc no van ser fàcils, pel fet d'oferir els mateixos productes. En realitat, els apotecaris eren els principals clients dels adroguers, a qui compraven les herbes per elaborar els diferents remeis. En definitiva, l'adroguer esdevenia, parafrasejant a Joan Giménez Blasco,⁵⁵ una mena d'híbrid entre candeler, pastisser i adroguer.

CONCLUSIONS

Així, doncs, l'anàlisi de l'utilitatge professional consignat als inventaris maresmenecs dels segles moderns ha palesat el predomini d'una certa dispersió, malgrat que en alguns oficis era menys acusada (doctors en medicina, notaris, adroguers, fusters, sabaters o ferrers). També s'ha de destacar l'escàs crèdit que cal concedir a les denominacions professionals amb què s'autodefineixen els titulars. Sovint, l'activitat econòmica prioritària no va esdevenir necessàriament la que socialment va definir el titular.

En aquest sentit, Giménez Blasco afirma que l'existència d'aquest cert nivell d'intrusisme professional, palpable tant a Mataró com a la resta de poblacions del Maresme, on el titular entra perfectament en el terreny d'adroguers i altres comerciants, permetria parlar d'una certa llibertat d'iniciativa econòmica, que contrastaria amb la rigidesa amb la qual els gremis delimitaven les funcions que els eren pròpies. Per tant, tot plegat confirmaria el que Pere Molas va evidenciar ja fa temps, és a dir, que a mesura que hom s'allunyava de la capital catalana, els límits en l'àrea de treball de cada gremi s'esvaïen, donant lloc a un cert intrusisme professional: adroguers fent de cerers, ferrers fent de boters i corders, comerciants i botiguers fent d'adroguers.

Finalment, al llarg del buidatge han sovintejat les referències a l'instrumental relacionat amb l'elaboració de les puntes (coixins de fer puntes, peces adornades amb puntes o randes, fils), la qual cosa corroboraria la informació que, coetanis estrangers i del país, no es van cansar de repetir: l'arrelament del treball de la punta al Maresme. Tanmateix, aquest que va ser un treball fonamentalment femení, esdevindria decisiu a les acaballes del divuit, quan les males collites finiseculars i els efectes del bloqueig naval van abocar a la ruïna nombroses famílies de mariners, pagesos i comerciants del Maresme.

Alexandra Capdevila Muntadas

NOTES

- 1.- JOAQUIM LLOVET, «Jean François Bourgoing, Tableau de l'Espagne Moderne», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15, 286.
- 2.- DDAA, *Viajes de extranjeros por España y Portugal. Desde los tiempos remotos hasta comienzos del siglo xx*. Recopilació, traducció i notes García Mercadal, 1999, 1 vol.
- 3.- Sobre la crítica a aquesta documentació, vegeu XAVIER LENCINA PÉREZ, «Los inventarios *post-mortem* en el estudio de la cultura material y el consumo. Propuesta metodológica. Barcelona, siglo xviii»; J. TORRAS, B. YUN (dir.). *Consumo, condiciones de vida y comercialización. Cataluña y Castilla, siglos xvii-xix* (Valladolid 1999), 43 i ss.
- 4.- La documentació notarial emprada prové dels següents arxius: Arxiu Històric Fidel Fita (AHFF), Notaria d'Arenys de Mar i Notaria de Canet; Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Notaria de Sant Andreu de Llavaneres, Notaria de Mataró i Notaria de Vilassar; Arxiu Parroquial de Vilassar (APV) Caixa d'inventaris i, finalment, Arxiu Parroquial de Llavaneres (APLL) Caixa d'inventaris.
- 5.- PERE MOLAS RIBALTA, *La burguesía mercantil en la España del Antiguo Régimen* (Madrid 1985), 78 i ss.
- 6.- Inventari de Miquel Dalmau, pagès de Llavaneres de l'any 1673. APLL, Caixa d'inventaris.
- 7.- Fragment extret del viatge de Juan Francisco Peyron, a J. García Mercadal, *Viajes de extranjeros por España y Portugal desde los tiempos remotos hasta comienzos del siglo XX* (Junta de Castilla y León 1999), V vol., 244.
- 8.- FRANCISCO DE ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña* (Barcelona 1973).

- 9.- Inventari de Jacob Torro, negociant de Canet de l'any 1668. AHFF, *Liber inventariorum et encantuum*, foli 200.
- 10.- Inventari de Francesc Roca, treballador de Mataró de l'any 1776. ACA, Notaria de Mataró, tom 804, foli 62. Inventari de Joan Riera, treballador de Mataró de l'any 1706. ACA, Notaria de Mataró, tom 804, foli 64.
- 11.- JOSEP MARIA PONS GURI, «Algunos documentos sobre encajes y su comercio en los siglos XVIII y XIX», *Vida parroquial*, 81.
- 12.- En el seu inventari, Rosoleia Cabirol esmenta dos coixins llargs, un de rodó i, a més, un altre coixí amb cobertor de vellut verd i guarnit de galó d'or, que es podia tancar amb pany i clau. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 238, foli 2.
- 13.- Sobre el paper de les puntes en la crisi econòmica, JOSEP MARIA PONS GURI, *El Museu de la Punta d'Arenys de Mar*, 12. Sobre els efectes d'aquesta crisi a la comarca, ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS, «L'endeutament de la gent de mar al Maresme durant el segle XVIII», *Actes I Congrés d'Història Marítima* (Barcelona 2002).
- 14.- LLORENÇ FERRER ALÒS, *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central*, 109 i ss.
- 15.- Inventari de Ferran Aric, pagès de Canet de l'any 1685. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 244, foli 403.
- 16.- Inventari d'Antoni Berenguer, pagès de Vilassar de l'any 1611. APVD, Caixa d'inventaris.
- 17.- Inventari de Joan Fontanals Pla, bracer d'Arenys de Mar a l'any 1787. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 1152, foli 127.
- 18.- EUGENIO DE LARRUGA, *Historia de la Real y General Junta de Comercio*, tom III, folis 777-779.
- 19.- ACA, Notaria de Mataró, tom 393, foli 9.
- 20.- Així ho han constatat ALBERT GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640* (Madrid 1998), i JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró al segle XVII. Un microcosmos en moviment* (Mataró 2001).
- 21.- Inventari de Vicenç Lloreda, pagès de Llavaneres de l'any 1776. ACA, Notaria de Llavaneres, tom 1299, foli 13.
- 22.- A l'inventari de Marc Antoni Ferrer, mercader i ciutadà honrat de Barcelona d'Arenys de Mar, es comptabilitza 670 càrregues de vi a l'any 1673. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 163, foli 221.
- 23.- A l'inventari de Joan Palomeres, mercader de Canet, es comptabilitza 215 càrregues de vi a l'any 1660. AHFF, *Liber inventariorum et encantuum* 1657-1667, foli 153.
- 24.- A l'inventari de Salvador Feliu de la Penya, pagès de Vilassar, es comptabilitza 399,5 càrregues de vi a l'any 1781. ACA, Notaria de Vilassar, tom 1599B, foli 36.
- 25.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró al segle XVII. Un microcosmos en moviment* (Mataró 2001).
- 26.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Economia i societat. Mataró 1600-1639* (Mataró 1984), 59 i ss.

- 27.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Continuïtat i canvi a les estructures econòmiques de la Catalunya del segle XVII. Mataró 1580-1710*. Tesi Doctoral (Barcelona 1998), 183.
- 28.- Inventari de Francesc Carrau, pescador de Vilassar de l'any 1783. ACA, Notaria de Vilassar, tom 1593, foli 70.
- 29.- Inventari de Joan Canet, pescador de Sant Andreu de Llavaneres de l'any 1603. APLL, Caixa d'inventaris.
- 30.- XAVIER LENCINA PÉREZ, «Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna», *Actes III Congrés d'Història Moderna*, vol. II (Barcelona 1993), 335-348. ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS, «L'habitatge dels artesans maresmenys a l'època moderna. Lloc de treball versus espai familiar», *Fulls/77 del Museu Arxiu de Santa Maria*, 7-12.
- 31.- RAMONA HUGUET, *Els artesans a Lleida 1680-1808* (Lleida 1990), 79 i ss.
- 32.- Inventari de Miquel Alas, pagès de Sant Andreu de Llavaneres de l'any 1680. APLL, Caixa d'inventaris.
- 33.- Inventari de Josep Carreras, fuster d'Arenys de Mar de l'any 1687. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 70, foli 327.
- 34.- Inventari d'Antoni Roger, boter d'Arenys de Mar de l'any 1672. AHFF, Llibre d'inventaris i encants, foli 349.
- 35.- Inventari de Salvador Giol, boter de Canet de l'any 1684. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 243, foli 443.
- 36.- Inventari d'Isidre Mora, mestre de cases de Canet de l'any 1683. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 237, foli 42.
- 37.- Inventari de Magí Matas, sabater de Vilassar de l'any 1697. ACA, Notaria de Vilassar, tom 1560.
- 38.- Inventari de Francesc Mora, sabater de Canet de l'any 1799. AHFF, Notaria de Canet, tom 1233, foli 189.
- 39.- Inventari de Salvador Pons Arenes, ferrer de Vilassar de l'any 1617. APVD, Caixa d'inventaris.
- 40.- Inventari de Joan Soler, ferrer de Sant Andreu de Llavaneres de l'any 1673. APLL, Caixa d'inventaris.
- 41.- Inventari de Josep Figarola, passamaner de Canet de l'any 1666. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, «Llibre d'encants i inventaris» 1658-1672, foli 188.
- 42.- Inventari de Josep Cassola, passamaner d'Arenys de Mar 1691. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 250, foli 306.
- 43.- Inventari de Pau Pica, sastre de Canet de l'any 1693. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 252, foli 150.
- 44.- Inventari de Josep Martínez, cirurgià de Canet de l'any 1668. AHFF, Llibre d'inventaris, foli 211.
- 45.- Inventari de Francesc Vieta, doctor en medicina de Llavaneres de l'any 1785. ACA, Notaria de Llavaneres, tom 1303, foli 140.

- 46.- Inventari de Cristòfol Arquer, notari d'Arenys de Mar de l'any 1789. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 333, foli 64.
- 47.- ACA, Notaria de Mataró, tom 450.
- 48.- Inventari de Bernat Co, negociant d'Arenys de Mar de l'any 1684. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 243, foli 349.
- 49.- Inventari de Bruno Llavaneres, comerciant de Vilassar de l'any 1785. ACA, Notaria de Vilassar, tom 1600, foli 172.
- 50.- Inventari de Jacint Fors, mariner de Canet de l'any 1777. AHFF, Notaria de Canet, tom 1222, foli 274.
- 51.- Inventari de Miquel Arquer, botiguer de teles d'Arenys de Mar 1673. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 163, foli 175.
- 52.- Inventari de Josep Fontanals, adroguer d'Arenys de Mar de l'any 1684. AHFF, Notaria d'Arenys de Mar, tom 243, foli 311.
- 53.- Inventari de Jacob Oller Major, adroguer de Canet de l'any 1695. AHFF, Notaria de Canet, tom 89, foli 23.
- 54.- Inventari de Josep Anton Quintana, adroguer de Mataró de l'any 1789. ACA, Notaria de Mataró, tom 846.
- 55.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Economia i societat*, 141 i ss.